

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Євгенія ПОЛЯХ, 1997 року народження, громадянка України освіта вища: закінчила у 2020 році Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого за спеціальністю «Право», аспірантка Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада утворена наказом Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В.Сташиса Національної академії правових наук України, м. Харків від «27» червня 2024 року № 24 «А» у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –

Володимира ГОЛІНИ, доктора юридичних наук, професора, член-кореспондента НАПрН України, заслуженого діяча науки і техніки України, головного наукового співробітника відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.

Рецензентів –

Максима КОЛОДЯЖНОГО, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника, завідувача відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,

Аліни КАЛІНІНОЇ, кандидата юридичних наук, старшого дослідника, старшого наукового співробітника відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.

Офіційних опонентів –

Юрія ОРЛОВА, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри кримінального права і криминології факультету № 1 Харківського університету внутрішніх справ,

Олександра РАДУТНОГО, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

на засіданні «23» серпня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Євгенії Полях на підставі публічного захисту дисертації «Криминологічна характеристика та запобігання порушенню недоторканності приватного життя» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, м. Харків.

Науковий керівник – Олег НОВІКОВ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу криминологічних досліджень, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАІПрН України.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного державною мовою. Дослідження містить науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту, точністю викладення матеріалу та свідчить про особистий внесок авторки в науку. У дисертації розв'язане наукове завдання, що полягає у поглибленому криминологічному аналізі порушень недоторканності приватного життя та розробленні на його підставі стратегічних напрямів запобігання останнім. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, запропонованих особисто дисертантом. Отримані здобувачкою основні наукові результати опубліковано у наукових статтях, що належать авторці та є її науковим доробком. Використання ідей, результатів і текстів

інших авторів містить посилання на відповідне джерело. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження забезпечено поєднанням гармонійного використання загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовані на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

За своїм змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (із змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 (із змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

Здобувачка має дев'ять наукових публікацій за темою дисертації, з них – чотири статті, опубліковані у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б, а чотири – тези наукових повідомлень на наукових заходах, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Полях Є. В. Генезис та сучасний зміст права на недоторканність приватного життя. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 91. С. 100–109. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/08/poliakh_91.pdf

2. Полях Є. В. Кримінологічна детермінація порушення недоторканності приватного життя. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С. 149–159. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-45-149.

3. Полях Є. Можливості застосування міжнародного та зарубіжного досвіду запобігання порушенням недоторканності приватного життя у вітчизняній превентивній практиці. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 290–300. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.36>.

4. Полях Є. В. Латентність порушень недоторканності приватного життя: її рівень та причини виникнення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 46. С. 166–173. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-46-166.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Офіційний опонент – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського університету внутрішніх справ Юрій Орлов надав позитивний відгук із такими зауваженнями:

1. В дисертації автор демонструє застосування виваженого, юридично грамотного підходу до з'ясування точного змісту ключових для дослідження категорій. Дотримання вимоги раціональності та вмиле оперування законами формальної логіки – примітні риси дослідження. В той же час фіксуються й окремі прояви протилежної властивості. Зокрема, це стосується послуговування категорією «синергія». В анотації до дисертації (с. 3) зазначається: «Визначено, що характерною рисою правового регулювання сфери приватності в чинному законодавстві виступає синергія конституційно закріплених гарантій та цивільно-правової, адміністративно-правової та кримінально-правової охорони, предметом яких виступає конфіденційна інформація про особу». Як видається, для досягнення цілей опису і пояснення особливостей правового регулювання будь-якого явища, суспільних відносин, нехай навіть і такого, що виявляє себе на перетині декількох галузей права і законодавства, категорії синергетики не є оптимальними. Синергія, як спосіб термодинамічної взаємодії об'єктів, результатом якого є формування іншого, такого, який не вступав у взаємодію, об'єкту при збереженні вихідних, з обережністю, але може бути застосована до пояснення деяких особливостей механізму детермінації

злочинності. В окремих кримінологічних працях презентовано вдалі спроби доведення цього (О. М. Джужа, О. М. Литвинов, С. Ю. Лукашевич). Водночас навряд чи таку можливість слід вважати доведеною та доцільною в юриспруденції для опису механізму правового регулювання. Якщо це і так – то дисертантові бажано навести додаткові аргументи, пояснення на користь своєї інноваційної методологічної позиції.

2. В роботі на високому теоретичному рівні характеризуються негативні соціальні наслідки порушень недоторканності приватного життя (підрозділ 2.2). Автором запропоновано поділ таких наслідків на соціально-психологічні, соціально-економічні та міжнародно-правові. Також підкреслено, що представлені групи не вичерпують проблеми негативних змін суспільного життя та суспільної свідомості. Підтримуючи в цілому зроблені з цього приводу висновки, не можна не звернути увагу на певний дисонанс між цінністю приватного життя як об'єктом правової охорони та фіксованими в дослідженні наслідками, які, підкреслимо, вбачаються автором виключно у контурах соціальності. Чи заподіюється в результаті вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК України, така шкода, опис якої передусім має виражати особистісну значущість, а не соціальну? Це питання виводить допитливий розум на інше, дотичне, – про природу особистості та сферу її приватності. Сформований ще в радянській кримінології традиційний підхід до особистості як системи соціально значущих якостей людини є результуючою застосування матеріалістичного принципу відображення та фактично підміняє феномен особистості, що формується в діалозі, на сам цей діалог. Натомість діалогічність особистості передбачає діалог не тільки зі складовими соціальності (передусім з іншими людьми), а й внутрішній діалог, діалог із Богом, Всесвітом тощо (методологія екзистенціалізму в кримінології; особистість як цінність сама по собі, а не тільки для суспільства). Таким чином, на мою думку, є певним спрощенням проблеми зведення наслідків кримінально протиправних порушень недоторканності приватного життя до

соціально виражених видів шкоди. Вочевидь, персоніфікованість шкоди не тільки може мати місце при вчиненні цього кримінального правопорушення, а є первинною. Інша справа, що її встановити, зафіксувати в межах дисертаційного дослідження у репрезентативний спосіб практично неможливо. Але на теоретичному рівні бажано було б все ж розставити відповідні акценти у розумінні деструктивної природи, спрямованості досліджуваного виду протиправної поведінки. Це ж впливатиме і на концептуалізацію системи запобігання. До речі, сам дисертант в цьому аспекті цілком правильно наголошує на тому, що одним із необхідних запобіжних заходів є переорієнтування роботи правоохоронних органів на жертв кримінальних правопорушень. І цю цінну думку, гадаю, варто було б розвинути.

3. В роботі на належному рівні здійснено дослідження осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 182 КК України, та, зокрема, проведено їх групування («категоризацію»). Втім, в подальшому, при розробці питань протидії, запобігання цим кримінальним правопорушенням, інформація про осіб кримінальних правопорушників свого використання не знайшла, відповідні пропозиції щодо удосконалення запобіжних заходів сформовані без додаткового, потенційно корисного, врахування знань, особистісної кримінологічної специфікації.

4. У дисертації слушно звертається увага на один з важливих наслідків дії в країні правового режиму воєнного стану та, ширше, триваючої російсько-української війни – розширення ризиків у сфері забезпечення приватності. Останнє пов'язується із розширенням повноважень органів публічної влади щодо доступу до персональних даних, їх збирання й опрацювання. Звертається увага на створення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів як приклад поля відповідних ризиків. Як зазначає дисертант, останні зміни, внесені у профільне законодавство, фактично передбачають, що інформація стосовно невизначеного кола осіб (персональні дані) обробляється суб'єктами у

невизначених обсягах, протягом невизначених строків, а обробка персональних даних не є передбачуваною та прогнозованою (щодо способів та обсягу) для володільців персональних даних. Також вказується, що це є наслідком зменшення ролі демократичних цінностей у правовому режимі (с. 137 дисертації). Викладена думка є цікавою, небезпідставною. Однак, як видається, автор не повною мірою враховує ті виклики, які стоять перед Українською державою і суспільством у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації. В першу чергу – це необхідність забезпечення мобілізації, зокрема приведення штатів Збройних Сил України до вимог воєнного часу. Поруч з цим існує низка задач з протидії загрозам в інформаційній сфері, у кіберпросторі, що так само вимагає вчасного втручання у чутливі для приватності сфери. Ясна річ, це зовсім не означає повне згортання демократичних засад функціонування української держави. Втім, їх звуження – це очевидно. Як балансувати між вимогами забезпечення національної безпекою і недоторканістю приватного життя в умовах війни – питання відкрите, на яке в роботі відповіді не надається. Але, напевно, така відповідь і не могла бути надана через об'ємність, специфічність порушеної проблеми. Втім, якщо під час захисту дисертант висловить з цього приводу свою думку – це, безумовно, посилить творчий, науковий ефект від проведеного дослідження.

5. В дисертації порушується вельми цікава проблема забезпечення права на забуття. Автор небезпідставно апелює до досвіду ЄС щодо забезпечення та правового захисту цього права. Втім, представлений в роботі ракурс аналізу є досить вузьким та стосується виключно сфери поширення особистих даних в мережі Інтернет. Натомість було б корисним розширити цей ракурс, додавши до нього принаймні ще два аспекти побутування такого права (*de lege ferenda*):

1) право на забуття особистої інформації як такої: фактів із власного життя, про особисті переживання тощо. За такого підходу протиправними можна вважати, наприклад, використання фотографій для нагадування особі

про суб'єктивно неприйнятні (не бажані) для неї обставини. Чи нагадування про інші, травматичні події, що можуть навіть запустити неконтрольований ланцюжок психоемоційних реакцій, зачепити пласти витісненого безсвідомого, комплекси, зумовити розвиток психічних розладів, зокрема неврозів, істерій страху, панічних атак тощо. Особливо актуальним цей аспект видається в контексті зниження конфліктогенності, криміногенності перехідного періоду, при роботі з травмами війни у широкому сенсі (в тому числі й з особами, які страждають на посттравматичний стресовий розлад), а також при роботі із жертвами сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Належне унормування, подальше гарантування та захист такого права може мати в тому числі й кримінально-превентивний ефект;

2) право на особисту пам'ять (як кореспондуюча складова права на забуття), при визнанні якого протиправним слід вважати знищення тих же фотографій, наругу над могилою і т. п.

Зрозуміло, що дослідження цих аспектів захисту права на приватне життя має бути забезпечено самостійною увагою на рівні окремого дослідження. Однак позитивним є сам факт того, що дисертант звернув на них увагу у своїй роботі. І не менш позитивно буде оцінено висловлення дисертантом під час захисту своєї позиції щодо зв'язків між правом на пам'ять та забуття у єдиному правовому інституті та його значення для зниження криміногенності перехідного, повоєнного періоду для України.

Офіційний опонент – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Олександр Радутний надав позитивний відгук із такими зауваженнями:

1. Фундаментальною проблемою для розглядуваної тематики є невідповідність між назвою статті 182 «Порушення недоторканності приватного життя» КК України та її диспозицією (ч.1 ст. 182 КК України – «Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації,

крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу»), за яку назва є ширшою за реальний зміст кримінально-правової норми, що є абсолютно неприйнятним, адже встановлення ознак кримінального правопорушення відбувається не за назвою статті, натомість за описом суспільно небезпечної поведінки в її диспозиції.

2. Формулюючи назву свого дослідження як «Кримінологічна характеристика та запобігання порушенню недоторканості приватного життя» (див. визначення приватного життя, в тому числі, з огляду на практику ЄСПЛ та численні норми КК України) і надалі переважно розглядаючи склад кримінального правопорушення за ст. 182 КК України, дослідниця потрапляє у пастку, яка утворена законодавцем, адже фактично робота переважно стосується тільки окремих форм порушення недоторканості приватного життя у вигляді незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконної зміни такої інформації. Формально авторка перебуває у заявлених для свого дослідження межах і в гармонії з назвою ст. 182 «Порушення недоторканості приватного життя» КК України, але найбільш коректний вихід вбачався би за певне уточнення.

3. Дискусійним також виглядає твердження *«... предметом розглядуваного кримінального правопорушення [ст. 182 КК України] є лише збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді дані. Такий висновок випливає з буквального тлумачення дефініції поняття «інформація», що запропоноване чинним законодавством України, отже, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 182 КК України, не можуть бути відомості, які не зафіксовані на окремому матеріальному носіїві та знаходяться лише у пам'яті особи ...»* оскільки відповідно до законодавчих формулювань (і у нас відсутні підстави їх ігнорувати) інформацією є будь-які відомості та/або дані, які **можуть бути збережені** на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді

(тобто, не збережені або зафіксовані, натомість, які можуть бути збережені, можуть бути зафіксовані).

4. На рівні розглядуваного дослідження варто було би запропонувати авторську кримінально-правову дефініцію «... конфіденційної інформації про особу ...» в якості предмету кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 182 КК України, у той час як законодавчі визначення не співпадають між собою за змістом.

5. Вбачалося би доцільним виокремити та здійснити аналіз механізму заподіяння шкоди під час порушення недоторканості приватного життя, але це питання можливо залишити для подальших наукових досліджень авторки.

6. Виникає окремий сумнів з приводу твердження *«вперше доведено обмеженість права на приватність в Україні для деяких категорій суб'єктів, зокрема осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»*, втім, воно виявляється цілком є справедливим відносно певних аспектів проблематики та у повній мірі щодо призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

7. Виглядає дискусійним твердження *«важливе значення має й факт збереження особою відомостей про приватне життя, оскільки у випадку їх особистого розголошення та/або невжиття заходів їх схоронності останні не можуть підлягати охороні, зокрема й кримінально-правовій»*, оскільки чинне законодавство України не передбачає для окремого індивіда обов'язку самостійно охороняти інформацію про своє приватне життя і відмову держави від її захисту у випадку невиконання або неналежного виконання цього обов'язку.

8. Поза увагою залишилося питання виокремлення кордонів *«винятково конкретної особи»* від сфери, що стосується членів сім'ї або близьких осіб (тобто, чи входить інформація про них до змісту поняття приватне життя), але його можливо залишити для подальших наукових досліджень авторки.

9. Залишилося відкритим наступне питання: якщо, згідно з висновком дослідниці, право індивіда на недоторканність приватного життя в Україні характеризується відсутністю універсальної дефініції та відсутністю вичерпного переліку його проявів, то якою мірою такий стан задовольняє кримінальне право та кримінологію, адже через фактичну правову невизначеність стає доволі складним окреслити межі суспільно корисної, нейтральної або небезпечної поведінки? Воно є одним з ключових для розглядуваної тематики, виводить дискусію на більш високий рівень (в тому числі, рівень докторської дисертації), і може бути досліджене, критично переглянуте та розвинуте дослідницею у подальшому.

10. Визначення істотних ознак права на недоторканність приватного життя породжує наступні дискусійні питання:

11. Чи повинна особа окреслити межі свого приватного життя (яким чином, у який спосіб?), або можливо діє певний принцип, напр. «вся інформація є приватною та перебуває під охороною, крім тієї, яка відкрита (яким чином, у який спосіб?)», враховуючи твердження дослідниці про те, що право на приватність перебуває у виключному віданні конкретної особи, оскільки законодавство не встановлює його зміст та конкретних способів реалізації (диспозитивний метод регулювання);

12. Чи не перебуває ознака об'ємності у протиріччі з іншими ознаками через практичну неможливість наведення вичерпного переліку відомостей, які підлягають втаємниченню;

13. Вжиття яких саме заходів потребує ознака конфіденційності (тобто, за авторським визначенням, «*наявності правомочностей на вжиття заходів зі схоронності таємниць приватного життя індивідом*»), які правові наслідки невжиття чи неналежного вжиття цих заходів?

14. Як співвідносяться між собою право на приватність і право суспільства на інформацію, якщо відповідно до ознаки «дуальність» особа реалізує своє природне право у межах, встановлених нормами законодавства,

та у спосіб, що не може порушувати права та свободи інших членів суспільства, а також легітимні інтереси держави?

15. Яким чином, відповідно до ознаки «динамічність» (здатність права на недоторканність приватного життя набувати нових ознак, змісту, способів захисту та змінювати свої межі у відповідь на загальний історичний розвиток та розподіл життєдіяльності людей між публічною та приватною сферами) відбуваються зміни меж приватного життя, у який спосіб закріплюються і стають відомими іншим суб'єктам відносин?

16. Дослідниці, а так само і законодавцю, є підстави порадити неухильно позбуватися маскулітивів (що являє собою протилежність фемінітиву) і замість «потерпілий» вживати «потерпіла особа», замість слова «малолітній» - відповідно словосполучення «малолітня особа» (інакше для ч.2 ст.146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» КК України може скластися враження, що дії відносно дівчинки, яка не досягла 14 років, не утворюють кваліфікуючу ознаку цього кримінального правопорушення), слово «громадянин» замінити на іменник у жіночому, чоловічому роді або третьому гендері (інакше щодо ч.1 ст.111 «Державна зрада» КК України можливе помилкове за змістом, але правдиве за формальною ознакою твердження, що відповідальність поширюється тільки осіб чоловічої статі) тощо.

17. Виключити, а так само не використовувати надалі у тексті дисертації, слово «прайвесі» (ані в українській транскрипції, ані у написанні англійською мовою *privasu*), в тому числі, без перекладу або пояснення, адже йому існують ефективні відповідники в українській мові.

18. Доповнити перелік ключових слів за рахунок релевантних (зокрема, «приватне життя, недоторканність, конфіденційна інформація, вразлива інформація, предмет кримінального правопорушення, віктимологічна профілактика, модель захисту персональних даних, мотивація порушення, суспільно небезпечна поведінка, суспільно небезпечні наслідки, механізм заподіяння шкоди, спосіб порушення недоторканності приватного

життя, анонімізація, деанонімізація» тощо) оскільки доречний підбір ключових слів являє собою ефективний інструмент підвищення цитованості будь-якого автора(авторки), ключові слова покликані максимально точно відобразити предмет наукової роботи та її суть, повноцінно охарактеризувати область дослідження, допомогти у групуванні інформації, спростити орієнтацію у пошуку потрібного матеріалу, прискорити процес пошуку та класифікації інформації тощо.

Рецензент – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України Максим Колодяжний надав позитивну рецензію із такими зауваженнями:

1. Підрозділ 1.4 «Методологічні засади дослідження порушення недоторканності приватного життя» дисертації фактично присвячений не методології вивчення анонсованої соціальної проблеми, а особливостям методики її дослідження. Замість пояснення обрання генеральної методологічної лінії дослідження, меж її застосування або ж використання окремих обґрунтованих раніше кримінологічних теорій у поясненні детермінації явища порушення недоторканності приватного життя або його запобігання, авторка фактично у цьому підрозділі: аргументує часовий проміжок, який брався за основу при дослідженні кількісних та якісних показників; уточнює особливості формування статистичної бази здійсненого дослідження; деталізує види проведених опитувань; указує на соціологічні параметри окремих груп опитаних респондентів та ін. Як відомо, усе перелічене охоплюється не методологією, а методикою кримінологічного дослідження.

У зв'язку із цим є прохання до шановної Євгенії Володимирівни уточнити відмінність між методологією та методикою на загальнотеоретичному рівні, а також конкретизувати специфіку методології кримінологічного пізнання порушення недоторканності приватного життя.

2. Кримінологічна характеристика здійсненого дослідження є дещо неповною, адже не включає результати опрацювання таких показників, як час, місце, обстановка, груповий характер та інші параметри порушення недоторканності приватного життя в Україні. Насправді було б доволі цікавим з'ясувати у які дні тижня (вихідні, святкові, робочі) частіше вчиняються ці правопорушення; чи є характерним для них груповий або організований характер та ін. Є думка, що перелічені та деякі інші кримінологічні показники значно б розширили уявлення про досліджуване явище та заклали б певний інформаційний фундамент, вдале використання якого посилює ефективність запобігання таким правопорушенням.

3. «Географія» поширення кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням недоторканності приватного життя, побудована на підставі їх рівня. Річ у тім, що цей показник є малоприматним для його використання при вивченні територіальної поширеності злочинності. Для здійснення більш-менш об'єктивних висновків щодо «географії» злочинності підходить коефіцієнт інтенсивності злочинності, зокрема правопорушень, передбачених статтями 132, 145, 162, 163, 168, 182 КК України. Цей показник, на відміну від рівня, нівелює чисельність населення у певному населеному пункті, де вивчається територіальний розподіл зазначених правопорушень. Тим більше, що дисертантка дослідила цей відносний показник та навела отримані результати у відповідній таблиці на С. 86 праці.

4. Вимушений констатувати часткову поверховість кримінологічної характеристики особи злочинця, винного у порушеннях недоторканності приватного життя. Цей недолік більшою мірою зумовлений високою латентністю окремих проявів явища, що вивчається, та, відповідно, обмеженістю емпіричної бази дослідження. Разом із тим були б цікавими та кримінологічно значущими авторські міркування щодо віку типового правопорушника, який зламує сайти та отримує відомості про приватне життя певної особи, який здійснює незаконно фото- і відеозйомку у

приватних приміщеннях, та вчиняє інші найбільш типові протиправні діяння у цій сфері.

5. Загальновідомо, що існують різні підходи щодо розуміння наукової конструкції «кримінологічна характеристика злочинності». Аналіз та узагальнення найбільш поширених позицій по цьому питанню дає підстави для класифікації таких підходів на 3 групи: вузьке, усереднене та розширене трактування обсягу кримінологічної характеристики.

Перший підхід виражається у включенні до кримінологічної характеристики виключно кількісних та якісних показників. Другий і найбільш поширений у кримінології (класичний) підхід зводиться до охоплення кримінологічною характеристикою, окрім кількісно-якісних показників, ще й відомостей про особу злочинця. Більш рідким (нетрадиційним) підходом є невиправдане розширене інтерпретування поняття кримінологічної характеристики злочинності через включення до неї детермінації останньої. Саме останнім дослідницьким шляхом пішла наша шановна здобувачка.

З урахуванням вищевикладеного виникає необхідність у зверненні до неї з проханням пояснити свою позицію щодо розширеного розуміння кримінологічної характеристики порушення недоторканності приватного життя.

Рецензентка – кандидат юридичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України Аліна Калініна надала позитивну рецензію з такими зауваженнями:

1. Глибокий теоретичний аналіз ступеня наукового розроблення проблеми порушення недоторканності приватного життя, проведений авторкою у параграфі 1.3, складає ґрунтовну теоретичну основу її дослідження. Однак по суті, не зважаючи на досконалий аналіз наукових робіт, цей елемент свого дослідження дисертантка звужила до огляду та

аналізу лише наукових праць із відповідної тематики. Хотілося б звернути увагу Є. В. Полях на існуючий вже певний час в кримінологічних дослідженнях підхід до вказаного етапу дослідження, який є більш широким за своїм змістом. Такий підхід у своїх роботах використовували, зокрема, послідовники наукової школи В. Голіни – д.ю.н., проф., члена-кореспондента НАПрН України, – В. Батиргарєєва, А. Калініна, С. Шрамко, М. Маршуба, Р. Григор'єв, А. Байдалінова, Б. Пазій, Ю. Тарасенко та ін. Перевага цього підходу до огляду стану та перспектив наукового дослідження полягає в елементах його теоретичного конструкту, який можна визначити як орієнтир для розроблення наукової проблеми: а) формування понятійного апарату; б) міждисциплінарний характер пізнання та запозичення певних напрацювань з інших дисциплін; в) урахування попередніх досліджень як вітчизняної, так і зарубіжної науки; г) наявність проблемних аспектів, пізнання складної природи яких робить необхідним подальший науковий пошук; д) забезпечення відповідної обґрунтованості теоретичних висновків та їх перевірка достатніми емпіричними дослідженнями відповідної якості. Під час публічного захисту дисертації хотілося б почути думку дисертантки щодо переваг та недоліків кожного (і застосованого нею, і запропонованого в інших кримінологічних дослідженнях) з названих підходів.

2. На с. 131 дисертації авторка пропонує власний підхід до групування криміногенних чинників детермінації порушень приватності. Наведені нею групи чинників (чинники, що пов'язані з цифровізацією суспільних відносин; чинники, що пов'язані з недостатнім захистом інформації; чинники, що пов'язані з роботою правоохоронних органів, а також соціально-економічні, соціально-політичні (правові), соціально-культурні та віктимологічні чинники) цілком відбивають складний процес детермінації вказаних порушень, однак зважаючи на те, що говориться про метод групування, бажано було б все ж таки виокремити критерій такого групування (окрім того, що всі вони належать до криміногенних чинників).

3. На с. 174 авторка робить заувагу, що «розроблення стратегічних напрямів, а у подальшому й власне заходів індивідуального запобігання вказаним суспільно-небезпечним діянням є неможливим». Проте одним із значних, на мою думку, здобутків проведеного дослідження є запропонована авторкою класифікація осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення за статтею 182 КК України (с. 104-106). Таку класифікацію можна було використати як основу саме для цього рівня запобігання, оскільки фактично вона не використана дисертанткою у межах розроблення заходів запобігання порушенням приватності на інших рівнях.

4. Розглядаючи запобігання порушенням приватності на с. 174-175 дисертаційної роботи авторка зазначає, що загальносоціальні заходи запобігання є сталими як «для кожного окремого кримінологічного дослідження, так і доктрини запобігання в цілому», не наводячи навіть коротку інформацію про таке запобігання правопорушенням проти приватності. Під час публічного захисту дисертації все ж цікаво було б обговорити з дисертанткою хоча б «базовий набір» таких заходів щодо її предмета дослідження.

Голова ради – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України Володимир Голіна, із такими заувагами:

1. Локальна проблема, на перший погляд, яка схована в надрах кримінального права, в дисертації Є. В. Полях засвітилася як райдуга. Тут розглянуто і конституційні, і адміністративно-правові, і кримінально-правові, і кримінологічні й інші аспекти. Однак у своїй роботі дисертантка все ж здійснила ухил в сторону кримінального права. Більше уваги треба приділяти кримінологічному, адже дисертація має класичну кримінологічну назву. Треба було більше уваги звернути саме на запобігання злочинам за статтею

182 КК України. Адже саме через призму кримінології оцінюється як саме діє та чи інша стаття Кримінального кодексу України.

2. Стосовно методології дисертації. У кримінології снує три напрямки. Класична школа (Чезаре Беккарія), соціологічна (Енріко Феррі) та антропологічна (Чезаре Ломброзо). Кожна школа має свої методи. У класичній школі головною ідеєю є страх перед законом. Антропологічна зосереджувалася на біологічних ознаках людини як специфічних ознаках злочинців (головна теза – людина вже народжується злочинцем). Соціологічна школа, за якої людина стає злочинцем внаслідок вад у вихованні, проблем в родині та іншого впливу на неї суспільства. В дисертації Євгенії Володимирівни використано соціологічний метод. Звідси й виникли певні питання із розкриттям особи злочинця.

Без кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє злочини за статтею 182 КК України дуже складно розробляти заходи запобігання цій злочинності. Немає суто кримінологічних заходів. Кримінологія позичає їх із інших дисциплін. Євгенія Володимирівна правильно вказує, що конкретне формулювання складу злочину – це завдання кримінального права. Кримінологія повинна показати на основі емпіричної бази те, що треба відбити в кримінальному законі.

Новіков Олег, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» 0 (нуль) членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Євгенії Полях ступінь доктора філософії з галузі знань

08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Володимир ГОЛІНА